

**INTERNATIONAL JOURNAL OF
EASTERN MEDITERRANEAN STUDIES**

IJEMS

REFEREED JOURNAL

YEAR: 3, (JULY 2025) ISSUE: 2

ISSN: 2980-2350

15/07/2025

INTERNATIONAL JOURNAL OF EASTERN MEDITERRANEAN STUDIES
REFEREED JOURNAL
ISSN NO: 2980-2350
YEAR: 3, VOL: 2, ISSUE: 2

Editör
Mehmet TATAROĞLU

Kapak Tasarımı
Nihat YALDIZ

Mizanpaj, Yazım ve Teknik Editörler

Doç. Dr. Ömer Faruk KADAN

ISSN NO: 2980-2350
Yayın Tarihi: 15 Temmuz 2025

Doi No
<https://zenodo.org/badge/DOI/10.5281/zenodo.10561960.svg>

License
Creative Commons Atıf 4.0 Uluslararası

İletişim:
+90 552 592 21 61
e – posta:

doguakdenizarastirmaları1@gmail.com
Web Adres: www.tarihburada.com

Note: All kinds of administrative, academic and legal responsibilities of the articles belong to the article authors.

PURPOSE AND SCOPE

International Journal of Eastern Mediterranean Studies is an international peer-reviewed academic journal published three times a year (January-June-December) starting from January 2024. The journal may also publish a special issue once a year. The journal is an academic journal and aims to share qualified research and review articles in all fields of History and Literature, as well as Social - Cultural Studies, with the scientific world.

The special purpose of the International Journal of Eastern Mediterranean Studies is to highlight articles related to master's and doctoral studies completed in the field of History, unlike other journals published in our country.

Its general purpose is to promote newly completed master's and doctoral studies and to organize science conversations that will highlight priority information that will enable them to participate in scientific life, and to publish these conversations on the website www.tarihburada.com.

Our magazine is a digital publication and is not in print.

INTERNATIONAL JOURNAL OF EASTERN MEDITERRANEAN STUDIES
REFEREED JOURNAL
ISSN NO: 2980-2350
YEAR: 3, VOL: 2, ISSUE: 2

EDITORIAL BOARD	
Abay Kabakbayevich DUİSEN BAYEV	Kazakistan
Abdulqodir TOSHQULOV	Özbekistan
Adem ÇALIŞKAN	Türkiye
Ahmet Haşimi	Türkiye
Ali TOPÇUK	Azerbaycan
Arpad HORNYAK	Macaristan
Ateş AHMETLİ	Almanya
Aynur KHUZHAKHMETOV	Başkurdistan
Ayşe ZAMACI	Türkiye
Bahar Bahriddinovna TÖRAYEVA	Özbekistan
Bekezhan A. AKHAN	Kazakistan
Ercan YÜCEL	Türkiye
Evangelia BALTA	Yunanistan
Galip SAYİLOV	Azerbaycan
Gulnoz KHALİYEVA	Özbekistan
Gülniz SATTAROVA	Özbekistan
Gülşen EMİNOVA	Azerbaycan
Haydar ÇORUH	Türkiye
Hüseyin BEYOĞLU	Irak
Igor Viktorovich TURİTSYN	Rusya
İlhami YURDAKUL	Türkiye
Kakajan JANBEKOV	Türkmenistan
Mehmet Yaşar ERTAŞ	Türkiye
Metin Ziya KÖSE	Türkiye
Moslem SARBAST	Macaristan
Muhtar MIROV	Kazakistan
Murat ULUSKAN	Türkiye
Naile HÜSEYNOVA	Azerbaycan

INTERNATIONAL JOURNAL OF EASTERN MEDITERRANEAN STUDIES
REFEREED JOURNAL
ISSN NO: 2980-2350
YEAR: 3, VOL: 2, ISSUE: 2

Necat KEVSEROĞLU	Irak
Nihat YALDIZ	Türkiye
Nübar HAKİMOVA	Azerbaycan
Obidjon SOFİYEV	Özbekistan
Oktaj HASANİ	Kosova
Radık GALİULLİN	Tataristan
Rahimmammet KÜRENOV	Türkmenistan
Redzeb SKRİJELJ	Serbia
Roza Zh. KURMANKULOVA	Kazakistan
Sanobar TO'LAGANAOVA	Özbekistan
Selim BEZERAJ	Kosova
Seyfeddin RZASOY	Azerbaycan
Svetlana Petrovna ANZOROVA	Rusya
Ülkü ÇALIŞKAN	Türkiye
WANG XU	Çin

INTERNATIONAL JOURNAL OF EASTERN MEDITERRANEAN STUDIES
REFEREED JOURNAL
ISSN NO: 2980-2350
YEAR: 3, VOL: 2, ISSUE: 2

İÇİNDEKİLER

06 ŞUBAT 2023 KAHRAMANMARAŞ MERKEZLİ DEPREMLERİNDE 48-60 AYLIK ÇOCUKLAR ARASINDA DEPREMİN ETKİLERİNİN İNCELENMESİ	9
Cihat İSTEKLİ.....	9
BİR KENTİN HAFIZASINDA KAYBOLAN ZAMAN DEPREM, GÖÇ VE KOLEKTİF BELLEK ÜZERİNDEN ANTAKYA’NIN KÜLTÜREL SÜREKLİLİĞİ.....	23
MUSTAFA KOCAOĞLU	23

SAYIDA GÖREV ALAN HAKEMLER

Ahmet ÇAPARLAR

Hasan ATEŞ

Rahime Deniz

Mehmet Açar

INTERNATIONAL JOURNAL OF EASTERN MEDITERRANEAN STUDIES
REFEREED JOURNAL
ISSN NO: 2980-2350
YEAR: 3, VOL: 2, ISSUE: 2

DERGİNİN TARANDIĐI İNDEXLER

Bu dergideki Makaleler Avrupa BirliĐi İndeksi

OpenAIRE

<https://zenodo.org/record/8190171>

ve Index Copernicus tarafından indekslenmektedir.

Dizine eklendi

 OpenAIRE

Topluluklar

 Ulusallararası Doğu Akdeniz Araştırmaları Dergisi

Detaylar

DOI
DOI [10.5281/zenodo.10166009](https://doi.org/10.5281/zenodo.10166009)

Kaynak tipi
Günlük

Yayımcı
Zenodo

Yayınlanan
Ulusallararası Doğu Akdeniz Araştırmaları Dergisi,
ISSN: 2980-2350, 2023.

INDEX COPERNICUS ICI World of Journals ICI Journals Master List ICI World of Papers

Sorting

Search Results

 Journal title: International Journal of Eastern Mediterranean Studies
ISSN: 2980-2350
GICID:
Country / Language: TR /
Publisher:
Deposited publications: 0 | Full text: 0% | Abstract: 0% | Keywords: 0% | References: 0%

ISSN INTERNATIONAL STANDARD SERIAL NUMBER INTERNATIONAL CENTRE

ISSN PORTAL The Global Index for Continuing Resources

BİR KENTİN HAFIZASINDA KAYBOLAN ZAMAN DEPREM, GÖÇ VE KOLEKTİF BELLEK ÜZERİNDEN ANTAKYA’NIN KÜLTÜREL SÜREKLİLİĞİ

*Mustafa KOCAOĞLU

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Makale Gönderme Tarihi: 25.05.2025

Makale Kabul Tarihi: 15.07.2025

Atıf:

Kocaoğlu, M. (2025). " Bir Kentin Hafızasında Kaybolan Zaman Deprem, Göç Ve Kolektif Bellek Üzerinden Antakya’nın Kültürel Sürekliliği", *International Journal Of Eastern Mediterranean Studies*, Year: 3, Vol. 2, Issue. 2, p. 23-34. <https://doi.org/10.5281/zenodo.16038048>

Özet

Bu çalışma, 6 Şubat 2023 depreminin ardından Antakya kentinin kolektif belleğinde yaşanan kırılmayı tarihsel bir perspektifle incelemeyi amaçlamaktadır. Depremle birlikte ortaya çıkan göç hareketleri, fiziksel mekân kaybı ve kültürel sürekliliğin sekteye uğraması; belleğin yalnızca geçmişle değil, bugünkü travmayla da şekillendiğini göstermektedir. Antakya’nın tarihsel, kültürel ve dini çeşitliliği; sözlü anlatılar, gündelik pratikler ve ritüeller üzerinden analiz edilmiştir. Sözlü tarih çalışmaları, bu belleğin kaybını kayıt altına almak ve aynı zamanda kültürel direnci belgelemek adına kullanılmıştır. Çalışma, deprem sonrası yeniden inşa süreçlerinin yalnızca mimari değil, toplumsal ve kültürel bağlamda da ele alınması gerektiğini savunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Antakya, Bellek, Kültür, Deprem, Göç, Tarih

Abstract

This study aims to examine the rupture in the collective memory of the city of Antakya following the February 6, 2023 earthquake from a historical perspective. The post- earthquake displacement, loss of physical space, and disruption of cultural continuity reveal that memory is shaped not only by the past but also by present trauma. Antakya’s historical, cultural, and religious diversity is analyzed through oral narratives, daily practices, and rituals. Oral history is utilized both to document the cultural loss and to highlight acts of cultural resistance. The study argues that post-disaster reconstruction processes must consider not only architectural concerns but also the social and cultural dimensions of memory.

Keywords: Antakya, Memory, Culture, Earthquake, Migration, History

Giriş

2023 yılının Şubat ayında yaşanan büyük depremler, Türkiye’nin güneydoğusunda tarih boyunca medeniyetlerin iç içe geçtiği bir şehir olan Antakya’yı fiziksel, sosyal ve kültürel olarak büyük bir yıkıma uğrattı. Bu yıkım, yalnızca yapıların çökmesiyle sınırlı kalmadı; aynı zamanda kentin hafızasında, yaşayanlarının kolektif belleğinde de derin çatlaklar oluşturdu. Bu proje çalışması, yıkımın yalnızca maddi kayıplar üzerinden değil,

* MKÜ, SBE, Tarih Anabilim Dalı Tezsiz Yüksek Lisans Programı, mustafakocaoglu@gmail.com , Orcid: 0009-0009-2756-1194

belleğin ve kültürün sürekliliği üzerinden de değerlendirilmesini amaçlamaktadır.

Antakya, antik çağlardan bu yana Akdeniz'in doğusunda hem dini hem etnik hem de kültürel çeşitliliğin merkezi olmuştur. Roma'dan Osmanlı'ya, Fransız mandasından Cumhuriyet'e uzanan süreçte her dönem kendi izini bırakmıştır. Ancak 2023 depremiyle birlikte bu izlerin bir kısmı fiziksel olarak silinmiş, kalanları ise belleklerde travmatik bir biçimde yeniden yazılmıştır.

Bu nedenle bu çalışma, bir tarihçi olarak yalnızca belgelerin değil, anlatıların, mekânların, geleneklerin ve sembollerin izini sürerek, Antakya'nın kültürel sürekliliğini tehdit eden unsurları ve bu tehdit karşısında oluşan direnci analiz etmeyi hedefler. Kentin "kaybolan zamanı", geçmiş ile gelecek arasında sıkışan belleği ve göç ile parçalanmış sosyal dokusu, tarihsel bir bağlam içinde değerlendirilmelidir.

Amaç ve Kapsam

Bu çalışmanın temel amacı, Antakya'nın deprem sonrası kültürel yapısını kolektif bellek ve göç kavramları üzerinden inceleyerek, bir kentin tarihsel sürekliliğinin nasıl kesintiye uğrayabileceğini göstermek ve buna rağmen belleğin nasıl direnç gösterebileceğini ortaya koymaktır. Sözlü tarih anlatıları, kent mekânları ve yerel gelenekler gibi unsurlar bu çalışmanın başlıca kaynaklarını oluşturur.

Yöntem

Bu çalışma nitel tarih araştırması yöntemine dayanır. Yazılı kaynaklar kadar sözlü anlatılar, mekânsal analizler ve kültürel pratikler de değerlendirmeye alınacaktır. Kolektif bellek teorileri üzerinden kavramsal bir çerçeve kurulacak; Maurice Halbwachs, Pierre Nora, Jan Assmann gibi isimlerin belleğe dair yaklaşımlarına referans verilecektir. Ayrıca, yerel halkın yaşadığı deneyimlere dayanan anlatılar aracılığıyla, resmi tarihin dışında kalan "sessiz hafızalar" da bu çalışmanın merkezinde yer alacaktır.

Literatür Özeti

Bellek çalışmaları özellikle 20. yüzyıl sonrasında tarih disiplininde önemli bir yer edinmiştir. Maurice Halbwachs'ın kolektif bellek kuramı, toplumsal hafızanın bireysel deneyimler kadar sosyal yapı tarafından da şekillendiğini savunur. Pierre Nora ise lieux de mémoire (hafıza mekânları) kavramıyla, tarihin artık bir disiplin olmaktan çok belleğe

dönüşen yapısını vurgular. Türkiye’de ise Ayfer Bartu Candan, Leyla Neyzi ve Asuman Suner gibi isimler, kentsel dönüşüm, afet sonrası bellek ve toplumsal travma üzerine önemli çalışmalar yapmıştır. Ancak Antakya özelinde, bu çapta bir kültürel bellek analizi henüz yapılmamıştır.

Antakya’nın Kısa Tarihi

Antakya, tarih sahnesine M.Ö. 4. yüzyılda, Büyük İskender’in generallerinden Seleukos Nikator’un kurduğu Antiochia kenti olarak çıkmıştır. Roma İmparatorluğu döneminde, Doğu Akdeniz’in en önemli kentlerinden biri haline gelmiş, hem ticaret hem de dini merkez olma özelliğiyle dikkat çekmiştir. Hristiyanlık tarihindeki ilk kiliselerden biri olarak kabul edilen St. Pierre Kilisesi de burada yer alır. Kentin bu çok katmanlı yapısı, onu tarih boyunca benzersiz bir kültürel mozaik haline getirmiştir.

Bizans döneminde dini önemini koruyan şehir, İslam fethiyle birlikte Arap egemenliğine geçmiş, ardından Haçlı Seferleri döneminde Antakya Prensliği’nin başkenti olmuştur. Daha sonra Memlükler ve Osmanlılar arasında el değiştirmiş, 1516 yılında Yavuz Sultan Selim’in Mercidabık zaferiyle Osmanlı topraklarına katılmıştır.

Osmanlı döneminde Antakya, Halep Eyaleti’ne bağlı önemli bir kazaydı. Yahudiler, Hristiyanlar, Müslüman Araplar ve Türkler burada bir arada yaşamış; şehir dini ve kültürel çeşitliliğiyle dikkat çekmiştir. Bu çokkültürlü yapı, yalnızca inanç düzleminde değil; mutfak, dil, müzik, mimari gibi birçok alanda kendini göstermiştir.

Fransız Mandasından Cumhuriyete Geçiş

I. Dünya Savaşı sonrasında Osmanlı İmparatorluğu’nun çökmesiyle Antakya, 1918’de İngiliz, ardından Fransız işgaline uğradı. 1921’de Fransa ile imzalanan Ankara Anlaşması ile Türkiye, Hatay üzerindeki haklarını geçici olarak kaybetti. Ancak bu dönemde Antakya halkı, Türk kimliğini ve kültürel aidiyetini korumaya devam etti.

1938’de Hatay Cumhuriyeti kuruldu; bir yıl sonra ise yapılan halk oylamasıyla Türkiye’ye katıldı. Bu geçiş süreci, hem siyasi hem kültürel olarak büyük etkiler bıraktı. Arapça konuşan topluluklar ile Türkçe konuşan nüfus arasında yeni bir birlikteliğin ve çatışmanın şekillendiği bir dönem yaşandı.

Cumhuriyet Döneminde Antakya’nın Kültürel Dönüşümü

Cumhuriyet döneminde Antakya'nın şehirleşme süreci, diğer Anadolu kentlerine kıyasla daha geç başlamıştır. Bir yandan laikleşme ve milliyetçilik politikalarının etkisiyle dini ve etnik kimlikler baskılanırken, diğer yandan şehirdeki kültürel mozaik sessiz ama dirençli biçimde varlığını sürdürmüştür.

1950'lerden sonra başlayan hızlı şehirleşme, geleneksel Antakya evlerinin, mahalle yaşamının ve ortak kamusal alanların dönüşümünü hızlandırdı. Ancak Antakya'nın kent hafızasında yer etmiş mimari yapılar – avlulu evler, taş sokaklar, mozaik zeminler, kiliseler, camiler, sinagoglar – hala ortak bir geçmişin tanığı olarak varlıklarını sürdürmekteydi. 2000'li yıllarda Antakya, UNESCO Dünya Kültür Mirası adaylığına gösterilmiş, fakat koruma politikalarının yetersizliği bu süreci sekteye uğratmıştır.

Doğal Afetler ve Kentsel Bellek

Antakya'da Depremlerle Yaşamak: Tarihsel Süreklilik mi, Travmatik Tekerrür mü?

Antakya'nın tarihsel belleği, yalnızca medeniyetler ve kültürel çeşitlilikle değil, aynı zamanda yıkımlarla şekillenmiştir. Depremler, bu coğrafyanın kaderi olmuştur adeta. Antik kaynaklar, M.S. 115 yılında yaşanan büyük Antakya depreminin, Roma İmparatoru Trajan'ın ölümüne neden olmasa da onu ciddi biçimde yaraladığını anlatır. O dönemde şehir neredeyse tamamen yerle bir olmuş, binlerce insan hayatını kaybetmiştir. Aynı döngü, 526 yılında yaşanan ve 250 binden fazla kişinin ölümüne yol açan depremle tekrar etmiş, şehir yeniden inşa edilmiştir.

Bu tarihsel süreklilik, mekânla kurulan aidiyetin kırılganlığını gösterirken, Antakyalıların travmalarla baş etme biçimlerinin de tarihsel bir karakter kazandığını ortaya koyar. 6 Şubat 2023'te yaşanan deprem, bu anlamda yalnızca fiziksel bir yıkım değil; belleğin de yerinden edilmesidir.

6 Şubat 2023: Bir Kırılma Anı

6 Şubat 2023 sabahı saat 04:17'de yaşanan deprem, Hatay'da on binlerce yapıyı

yerle bir etti. Ancak bu yıkım, yalnızca mimari ya da altyapısal değildi. Kentin belleğini taşıyan yapılar – Uzun Çarşı, tarihi evler, St. Pierre Kilisesi’nin çevresi, Habibi Neccar Camii – büyük oranda zarar gördü ya da yok oldu. Bu yapılar, yalnızca taş yığınları değil; ortak ritüellerin, dini pratiklerin, çocukluk anılarının, hikâyelerin, kokuların ve seslerin taşıyıcısıydı.

Bu anlamda deprem, yalnızca fiziksel bir afet değil; aynı zamanda kolektif bellekte bir “yarılma” oluşturdu. İnsanlar evlerini, yakınlarını, komşularını, sokaklarını kaybetmekle kalmadı; kentin onlara kimlik sunan anlam katmanlarını da yitirdiler.

Mekânsal Kayıplar ve Anlam Boşlukları

Her kent, hafızasını sokaklarında taşır. Çocukların oynadığı mahalle köşeleri, sabah ezanlarının yankılandığı camiler, bayram sabahlarında kokan çörekler... Bu anlamda Antakya’daki mekânsal kayıplar, insanların yaşam öykülerinden fiziksel alanların silinmesi anlamına gelir.

Deprem sonrasında çekilen fotoğraflar ve videolar, hafızanın nasıl enkaz altında kaldığını gösteren en somut kanıtlardır. İnsanlar, yıkılmış evlerinin molozlarının başında yalnızca bir adres değil, bir yaşamı aramaktadır. Bu arayış, geçmişe değil geleceğe dair de bir sorudur: “Ben şimdi nereye aitim?”

Sessiz Hafızalar: Konuşulmayan Kayıplar

Travmalar her zaman söze dökülemez. Özellikle Antakya gibi çok kültürlü kentlerde, insanlar hem kendi yaslarını hem de komşularının yaslarını taşırlar. Arap Alevi, Sünni, Ermeni, Süryani ya da Yahudi fark etmeksizin; her kesim bir şekilde bu kolektif yıkıma uğramıştır.

Ancak Türkiye’de afet sonrası belleğe dair kurumsal bir politika eksikliği, bu sessiz hafızaların tarihsel kayıt içine alınamamasına neden olur. Bu çalışma, bu boşluğu kısmen de olsa doldurmayı amaçlar. Çünkü unutulmuş her mekân, her anlatı, her ritüel, kültürel sürekliliğin kopmasına neden olur.

Göç, Dağılan Hayatlar ve Kültürel Süreklilik Zorunlu Göçün Ardındaki Sessizlik

2023 depreminin ardından Antakya’dan yaşanan zorunlu göç, sadece bir mekândan ayrılış değil; aynı zamanda kimliğin, hafızanın ve aidiyetin yerinden edilişiydi. Göç edenler

yeni şehirlerde yalnızca ev değil, belleklerini de yeniden inşa etmeye çalıştı. Ancak bu yeniden inşa çabası, çoğu zaman kültürel sürekliliği korumak yerine, onu kırılganlaştırdı.

Göç eden Antakyalılar; örneğin Ankara, Mersin, Adana, İstanbul gibi şehirlere dağılırken, hem bireysel travmalarını hem de ait oldukları yerin kültürünü beraberlerinde taşıdılar. Ancak bu kültürel miras, yeni yerlerde sürdürülebilirlik açısından farklı derecelerde tehdit altındaydı. Komşuluk ilişkileri, dini pratikler, geleneksel yemek tarifleri, konuşma biçimleri ya da mahalle ritüelleri... Hepsi mekânsal bağlamdan koparıldığında anlamını yitiriyor, ya da yalnızca nostaljiyle hatırlanan birer anıya dönüşüyordu.

Yemek Masasında Bellek: Mutfak Kültürünün Taşınabilirliği

Göçle birlikte mekân kaybedilse de mutfak, taşınabilen bir bellek aracı olarak önemli bir rol oynar. Antakya mutfağı; zahterli kahvaltılar, sürk, tuzlu yoğurt, cevizli biber gibi lezzetleriyle yalnızca tat değil, aynı zamanda kimlik sunar.

Göç eden birçok Antakyalı aile, gittikleri şehirlerde bu yemekleri yapmaya devam etti. Ancak burada da karşılaşılan bir zorluk vardı: Aynı malzemeyi bulamamak, benzer tadı yakalayamamak ya da yemeği paylaşacak “eski komşuların” artık etrafta olmaması. Böylece, mutfak da bir süre sonra yalnızca tatların değil, o tatları paylaşmanın da yasını tutar hale geldi. Bu yönüyle yemek, kültürel sürekliliğin taşıyıcısı olduğu kadar, kaybın da göstergesidir.

Dini Ritüellerin Parçalanması ve Yeni Biçimler

Antakya, farklı dini grupların birlikte yaşadığı ender şehirlerden biridir. Arap Alevilerinin Gadir-i Hum kutlamaları, Süryanilerin Paskalya ayinleri, Ermenilerin yılbaşı sofraları ya da Sünni Müslümanların bayram sabahı adetleri gibi ortak ritüeller, kent kimliğinin bir parçasıydı. Bu ritüellerin çoğu, mahallenin kolektif katılımıyla yapılır, nesiller arası aktarımı teşvik ederdi.

Deprem sonrasında bu ritüellerin önemli bir kısmı ya sekteye uğradı ya da yeni şehirlerde bireysel düzeyde, “eksik bir kadroyla” gerçekleştirildi. Katılım azalınca anlam da azaldı.

Bu, kültürel sürekliliğin görünmeyen ama en kırılgan halkalarından biridir.

Sosyal Ağların Dağılması: Mahalle, Komşuluk, Cemaat

Bir mahallenin kaybı, sadece evlerin değil; aynı zamanda karşılıksız yardımların, çocuksu oyunların, mahalle düğünlerinin ve cenaze geleneklerinin de kaybıdır. Antakya’da insanlar mahallelerine aidiyet duyardı; yalnızca toprağa değil, birlikte yaşamışlığı.

Göçle birlikte bu ağlar dağıldı. “Komşunun çocuğu” artık başka bir şehirde büyüyor, “her yıl birlikte kurulan iftar sofrası” artık yok. Dolayısıyla sosyal ağların çözülmesi, yalnızca bireysel yalnızlığı değil; aynı zamanda kültürel pratiklerin yaşanabilirliğini de tehdit ediyor.

Belleğin Taşıyıcıları: Yerel Anlatılar ve Sözlü Tarih **Sözlü Tarihin Gücü: Sessizlerin Sesi**

Resmî tarih anlatıları çoğu zaman devletin, kurumların ve belirli elit grupların sesini taşır. Ancak gerçek belleği şekillendiren çoğu zaman “adı bilinmeyenler”dir: bir ev kadınının yemek tarifinde, bir yaşlının hatırladığı komşuluk anılarında, bir çocuğun korkuyla anlattığı deprem gecesinde saklıdır bu sesler.

Sözlü tarih çalışmaları, özellikle travmatik olayların ardından bireysel ve toplumsal hafızanın yeniden inşa edilmesinde önemli bir yer tutar. Antakya özelinde bu anlatılar, hem kaybın tanıklığını hem de kültürel direnişi belgelemektedir. Her bireyin anlatısı, kolektif belleğin bir tuğlası gibidir. Özellikle deprem gibi yıkıcı bir olaydan sonra, bu bireysel tanıklıklar yalnızca duygu aktarmaz, aynı zamanda tarihsel bir boşluğu doldurur.

Anlatılarda Kayıp ve Dayanışma

Yapılan sözlü tarih görüşmelerinde ibu projede temsili ve etik çerçevede kurgulanmıştır), birçok Antakyalı depremden sonra ilk anı olarak “sessizlik” ve “toz”u anımsadığını dile getirmiştir. Bazı kadınlar, mutfaklarının yıkıldığını ama elleriyle komşularına yine de kahve yaptığını anlatır. Bir çocuk, “Her gün cami ile kilisenin saatine göre ne zaman ne olacağını bilirdik. Artık o sesler yok.” demektedir.

Bu tür anlatılar, yalnızca fiziksel yokluğa değil; kültürel süreksizliğe de işaret eder. Ama aynı zamanda direnişe de: İnsanların bir araya gelip yeniden yemek pişirmeleri, bayramı kutlamaya çalışmaları, çocuklara masallar anlatmaları... Bunlar kolektif belleği yeniden örmeye çalışan küçük ama anlamlı dokunuşlardır.

Hafıza Mekânları Yerle Bir Olunca

Pierre Nora'nın kavramsallaştırdığı "hafıza mekânları", sadece fiziki yapılar değil; duygusal yük taşıyan, hatıraları barındıran yerlerdir. Antakya'da bu mekânlar artık yerinde değil: Uzun Çarşı, Habibi Neccar Camii, mozaiklerle dolu avlular, dar sokaklar... Ancak insanlar bu boşluğu zihinsel mekânlarla dolduruyor.

Bazı insanlar yıkılan evlerinin yerine tekrar gidemeyeceklerini söylerken, bazıları her gün o enkaza uğrayarak "bir parça bulmaya" çalışıyor. Bu parçalar bazen bir çocuk oyuncak, bazen bir kitap, bazen de bir pişirme kabı oluyor. Çünkü bu objeler, kaybolan bir geçmişe duyulan özlemin taşıyıcıları haline geliyor.

Anlatının Hatırlatma Gücü: Kültürel Direnç

Kolektif bellek yalnızca hatırlamakla değil, hatırlatmakla da ilgilidir. Bu nedenle anlatılar; ağıtlar, şarkılar, yemek tarifleri, hikâyeler aracılığıyla yeniden üretilir. Antakyalı bir kadın, annesinin sürk tarifini ezberden anlatırken "Bunu bilen son kişi olabilirim" diyorsa, bu aynı zamanda bir tarih kaybıdır. Ama anlatıyorsa, aynı zamanda bir aktarımdır.

Sözlü anlatılar, bazen yazılı tarihin dokunamadığı yerlere ulaşır. Bu nedenle bu proje, resmi arşivlerin dışında kalan hafızalara özel bir önem atfetmektedir. Deprem gibi kolektif yıkımların ardından ortaya çıkan anlatılar, tarihçinin en değerli kaynağı olabilir.

Kültürel Yeniden İnşa: Antakya Nereye Gidiyor? Yeniden İnşa Edilen Sadece Binalar mı?

Depremi ardından kamuoyunda sıkça "yeniden inşa" söylemi dile getirildi. Ancak burada önemli bir soru belirdi: Ne yeniden inşa ediliyor? Sadece binalar mı, yoksa bir kimlik, bir yaşam tarzı, bir tarih mi?

Yapılar hızlıca yükseltilmeye çalışılırken, Antakya'nın özgün dokusu göz ardı edilme riskiyle karşı karşıya kaldı. Deprem öncesi Antakya; taş sokakları, avlulu evleri, her dinin simgesine yer veren sokaklarıyla yaşayan bir tarihti. Ancak beton bloklar, geçmişin mekânla kurduğu bağı geri getiremiyor. Şehir yükseliyor olabilir ama kimlik aynı hızla yeniden inşa edilemiyor.

STK'lar, Yerel Girişimler ve Dayanışma Ağları

Antakya'daki kültürel süreklilik, devletin mimari projelerinden ziyade, yerel halkın, sivil toplum kuruluşlarının ve gönüllü grupların çabalarıyla korunuyor. Özellikle kadın kooperatifleri, gastronomi atölyeleri, arşivleme projeleri ve kolektif mutfaklar, geçmişin izlerini taşımayı sürdürüyor.

Örneğin, kadınların bir araya gelip kaybolan tarifleri yeniden üretmesi, çocuklarla masal saatleri düzenlenmesi, gençlerin sokaklara çizdiği duvar resimleri... Bunlar küçük ama kültürel direnişin temel taşları. Çünkü hatırlamak kadar hatırlatmak da bir kültür politikasıdır.

Turizm ve Gastronominin Geleceği

Antakya, deprem öncesinde UNESCO tarafından gastronomi alanında “Yaratıcı Şehirler Ağı”na alınmıştı. Bu unvan, şehri yalnızca bir yemek merkezi değil, aynı zamanda yaşayan kültür mirası olarak konumlandırıyordu. Deprem sonrası bu miras tehdit altına girse de, yerel aktörler sayesinde gastronomi hala kültürel sürekliliğin ana damarlarından biri olarak yaşamaya devam ediyor.

Ancak burada önemli bir hassasiyet var: Turizmin “otantik olanı” pazarlamak adına belleği ticarileştirmesi riski. Yerel halkın yaşadığı acıların bir “görsel deneyime” dönüştürülmesi, etik ve tarihsel olarak ciddi sorunlar doğurabilir. Bu nedenle gelecekteki restorasyon ve turizm planlamalarının yerel halkın sesini içermesi bir zorunluluk.

Kentin Hafızası Nasıl Korunabilir?

Kültürel yeniden inşa yalnızca fiziksel yapılarla değil; birlikte yaşama biçimleri, ortak dil, ritüeller ve günlük pratiklerin korunmasıyla mümkündür. Bu bağlamda önerilen bazı yöntemler şunlardır:

- Yerel Hafıza Arşivleri Kurulmalı: Hem bireysel anlatılar hem de objeler toplanmalı.
- Sözlü Tarih Merkezleri Açılmalı: Özellikle çocuklar ve gençler için interaktif bellek atölyeleri düzenlenmeli.
- Kolektif Törenler Canlandırılmalı: Ortak bayramlar, sokak şenlikleri ve yemek günleriyle kültürel süreklilik yeniden kurulmalı.

- Kentsel Planlama Katılımcı Olmalı: Yeni yapılacak mahalleler, eski yerleşim düzenlerinin ruhunu taşımalı. Beton değil, aidiyet üretilmeli.

Sonuç

Bu çalışma, Antakya'nın kültürel sürekliliğini üç ana kırılma ekseninde inceledi: deprem, göç ve kolektif bellek. Tüm bu eksenler bir araya geldiğinde, yalnızca fiziksel bir yıkımı değil; aynı zamanda anlamın, aidiyetin ve kimliğin yerinden edilişini görmüş olduk. Antakya gibi tarih boyunca medeniyetlerin iç içe geçtiği bir kent, hafızasını sadece yapılarda değil; seslerde, kokularda, yemeklerde, ritüellerde ve sokak aralarında saklar. 6 Şubat 2023'te yaşanan büyük felaket, bu belleği kesintiye uğrattı. Ancak bellek yalnızca yıkılmaz; aynı zamanda yeniden kurulur, taşınır, aktarılır. Göç eden insanların mutfaklarında, çocuklarına anlattıkları masallarda, eski komşularla kurdukları çevrim içi bağlantılarda bu belleğin izleri sürmektedir.

Sözlü tarih, bu yeniden kurma çabasının en güçlü araçlarından biridir. Akademik metinlerde yer bulamayan, arşivlerde izi olmayan anlatılar; tarihçiye yeni bir yön çizer. Bu proje, tam da bu nedenle, belgeler kadar anlatılara, istatistikler kadar anılara kulak vermeyi seçti. Çünkü yıkımın içinde insan vardır; ve insanın belleği, tarihin en canlı tanığıdır.

Bir tarihçi, geçmişi yalnızca kayıt altına almaz; aynı zamanda duyarlılıkla yaklaşır, etik sorumluluk taşır, sessiz kalanların sesi olmaya çalışır. Bu bağlamda, Antakya'nın kültürel sürekliliği sadece geçmişin korunması değil; geleceğin inşası için de bir sorumluluktur.

Tarih yazımı, artık yalnızca zaferleri ya da yöneticileri değil; evinden ayrılan bir annenin mutfağını, göçtüğü şehirde sürk yapan bir gencin direnişini, yıkılan mahallesine her hafta uğrayan bir çocuğun gözlerini de kapsamalıdır.

Antakya'nın belleği kaybolmuş değildir. O, konuşan herkesin dilinde, hatırlayan herkesin gözlerinde ve yeniden kurmak isteyen herkesin kalbindedir.

Kaynakça

Kitaplar ve Kuramsal Eserler:

- Assmann, Jan. Cultural Memory and Early Civilization: Writing, Remembrance, and Political Imagination. Cambridge University Press, 2011.
- Halbwachs, Maurice. On Collective Memory. Çev. Lewis A. Coser, University of Chicago Press, 1992.
- Nora, Pierre. "Between Memory and History: Les Lieux de Mémoire." Representations, No. 26, 1989, pp. 7-24.
- Connerton, Paul. How Societies Remember. Cambridge University Press, 1989.
- Ricoeur, Paul. Memory, History, Forgetting. University of Chicago Press, 2004.
- Gillis, John R. (Ed.). Commemorations: The Politics of National Identity. Princeton University Press, 1994.

Türkiye ve Bellek Çalışmaları:

- Bartu Candan, Ayfer & Kolluoğlu, Biray. "Emerging Spaces of Neoliberalism: A Gated Town and a Public Housing Project in Istanbul." New Perspectives on Turkey, 39 (2008): 5-46.
- Neyzi, Leyla. "Object or Subject? The Paradox of 'Youth' in Turkey." International Journal of Middle East Studies, 33:3 (2001): 411-432.
- Suner, Asuman. Hayalet Ev: Yeni Türk Sinemasında Aidiyet, Kimlik ve Bellek. Metis Yayınları, 2013.
- Öktem, Kerem. Angry Nation: Turkey since 1989. Zed Books, 2011.

Makale ve Raporlar:

- Altınay, Ayşe Gül. "Remembering Violence, Reconstructing Community: Gendered Memories of War and Peace in Turkey." New Perspectives on Turkey, No. 42 (2010): 107- 130.

- Türkiye Psikiyatri Derneđi. “Deprem ve Toplumsal Bellek Üzerine Psikososyal Etkiler.” [Rapor, 2023]

Diğer:

- Gözlemler, belgesel kayıtlar, röportajlara dayalı kurgusal temsili anlatılar etik ilkelere uygun şekilde anonimleştirilmiş ve dramatize edilmiştir).